

УКД 745.52(477.41/42-15): 316.7]: 001.814

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ТКАЦТВА ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ (джерельна база дослідження)

Дашко М.В.

(Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну ім. Михайла Бойчука)

Розглянуто складові джерельної бази дослідження соціокультурного феномену Західного Полісся. Виокремлено її історичну, географічну, етнографічну, мистецько-знавчу частини, визначені їх нерозривність і взаємозв'язок, що дає підстави для розуміння цілісності досліджуваного явища.

Ключові слова: дослідження ткацтва, феномен ткацтва, Західне Полісся, цілісність явища.

Джерельна база дослідження соціокультурного феномену ткацтва Західного Полісся, слід підкреслити відразу, представлена достатньо широко. На нашу думку, такого роду висновок ґрунтується на достатньо широкому масиві відомостей, сформованому впродовж тривалого часу. Відразу слід зауважити, що під природно-географічним поняттям «Західне Полісся» нами вважається територія, яка знаходиться в Українському Поліссі на захід від річки Дніпро, яка виступає її східною межею.

У сучасній історії науки існує декілька систем класифікації джерел, котрі формують знання щодо об'єкту дослідження, яким у нашому випадку виступає розвиток ткацтва Західного Полісся у часовому проміжку від середини ХІХ століття до початку 30-х років ХХ століття. Важливо також підкреслити, що об'єктом і предметом дослідження історичної науки в цілому є минуле у найрізноманітніших його проявах. Відтак, історія науки займає в контексті сказаного власну нішу. Виходимо у цьому твердженні зі «...специфіки історичної реальності, всі елементи якої (минулі формації,

давні народи і держави, цивілізації та культури, політичні структури та війська, царі й полководці, вчені, пророки, мандрівники і засланці, оратори і поети, віча і суди, переговори і трактати, тюрми та інквізиції) належали до певних історичних часів) [1].

Нами використано змішану систему аналізу джерельної бази, виходячи з попереднього твердження та розуміючи, що до джерельної бази належить все те, що вже створене в минулому як результат людської діяльності, однак, неодмінною умовою є його збереження. Отже, на перше місце ми ставимо речові (матеріальні) пам'ятки. Потім писемні, далі фольклорні, лінгвістичні й інші групи пам'яток, які стосуються розвитку ткацтва у зазначеному часовому проміжку.

Для розуміння соціокультурного феномену ткацтва Західного Полісся переважаюче значення мають матеріальні пам'ятки, котрі збереглися та стали підґрунтям для дослідження. До них віднесено засоби ручного та механічного обробітку ґрунту, використовувані в культурі сільського населення вказаної території. Засоби для підготовки зерна для посіву, прове-

дення посіву та догляду за ними. Окрім того, засоби підготовки для прядіння та ткання (за потреби – фарбування ниток). Окремий потужний пласт склали збережені тканини та виробни з них, які зібрані в музеях, приватних колекціях та зосереджені у родинах в якості родинних реліквій.

Подальший розвиток соціокультурного простору привів до того, що окремими дослідниками, вченими-мистецтвознавцями, а також власниками земельних ділянок-практиками розпочався процес осмислення та узагальнення окремих явищ виробництва тканин. Відтак, з'явилися окремі статті, потім узагальнюючі праці, сприйняті як перші документальні свідчення щодо ткацтва, водночас придатні для популяризації кращих прийомів агрокультури отримання волокна для ткацтва.

Згодом виокремилися групи дослідників, які переважно спеціалізувалися на вивченні окремих явищ або сторін ткацтва як завершального етапу виготовлення тканини. Це по-перше, і по-друге, особливостей процесу диференціації їх виготовлення, обумовленого утилітарно-побутовими, звичаєвими, зокрема, обрядовими чи етнічними особливостями.

Питання обробітку ґрунту мали та продовжують мати унітарне значення, оскільки виявлені нами джерела містять відомості про матеріальні засоби такого, а водночас, вони виступають і писемними свідченнями щодо певного етапу робіт, адже містили дані про звичаї, обряди, етнічні особливості досліджуваної нами території.

Так, найбільш ранніми свідченнями комплексного підходу до вирощення льону стали праці О.М. Енгельгардта (1882) та К. Вебера (1883, 1888). Виявлено, зокрема, що праці обох землевласників-практиків мають однакову послідовність викладу матеріалу – відповідно до сезонного циклу проведення сільськогосподарських робіт.

Зокрема, О.М. Енгельгардт (1882), великий землевласник, на основі досвіду вирощення льону зробив детальний огляд, скоріше, порівняльний аналіз результатів роботи впродовж 1872-1882 років, виклавши їх у вигляді листів з сільської місцевості. Зокрема, як прогресивно господарюючий поміщик, переконливо довів переваги металевих (залізних) борін перед дерев'яними, в цілому ж активно займався пропагандою передових методів ведення обробітку ґрунту та, зокрема, ведення сільського господарства в цілому [2].

Практик К. Вебер (1888) на основі власного досвіду видав статтю «З моєї практики по впровадженню льонарства літом 1883 р.», в якій йшлося про використання в його практиці вітчизняні льоном'ялки та їх переваги над бельгійськими у зв'язку з фізичними якостями льоносировини через їх конструктивні особливості. Ще виступаючи на з'їзді льоководів (1880), підкреслив значення матеріального заохочення (не тільки медалями, але й грошовою винагородою) для збільшення вирощення льоноволокна [3]. Більше того, виявлено й елементи рекомендацій агротехнічного характеру, зокрема, автор підкреслив, що завдяки «прийнятим запобіжним заходам, тобто, глибокому та м'якому обробітку землі та більш густому посіву... поле з льоном було... чистим від бур'янів» [4, с. 145] та викликало здивування власників сусідніх земель і навколишніх селян.

Дослідження В.П. Рогге (1878) бачаться допоміжним матеріалом, оскільки дають відомості про ткацтво в контексті археологічних досліджень з Овруцького, Рівненського та інших повітів Волинської губернії [5].

Цікавою працею, підготовленою на основі особистого селянського досвіду, бачиться публікація Дм. Іванова. Її автор аналіз вирощування також розпочинає з вигоди та невигоди від

виращування льону. Пропонує запровадити трипільну сівозміну, оскільки особистий досвід, отриманий за результатами посівів льону впродовж трьох років, дав істотні для таких рекомендацій підстави [6].

Слід відмітити, що практично всі публікації з питань льонарства та коноплярства характерні послідовним описом всіх складових процесу – від підготовки ґрунту до одержання товарного волокна. Ще однією особливістю опублікованих ними матеріалів є наведення порівняльних цін, співставлення їх з вартістю іншої сільськогосподарських продукції, що також бачиться відповідним стимулом для аналізу та оптимального вибору прибуткових для вирощування культур.

Наступний період публікацій щодо різних етапів отримання волокна як сировини для ткацтва розпочався після 1917 року та бачиться зміною парадигми соціокультурного простору. Природно було сподіватися, що зміняться оціночні судження й стосовно льонарства-коноплярства та ткацтва в цілому. Знаковою бачиться стаття «Прядильні рослини в Росії (льон і коноплі)». Її автор І.С. Шулова (1922) підкреслила особливості льонарства, зробила наголос на потребі селекції льону, оскільки намітилося: «дві групи, відповідаючи – одна задачам отримання великої кількості доброякісного волокна, друга – меті отримання великої маси якісних і великих, багатих олією насінин» [7, с. 2]. Зрозуміло, що селекція льону проста, оскільки «не дивлячись на відкриту квітку, льон самозапильний, тому, як всякий самозапилювач, обіцяє швидкий і вірний успіх індивідуального відбору, виділення досконало константних чистих ліній [8, с. 3]. Отже, в нових соціокультурних умовах розширюється участь науковців у збільшенні продуктивності льонарства за зазначеними вище напрямками. До речі, стаття на-

друкована у V томі Комісії з вивчення (і використання) природних виробничих сил Росії, роботу якої впродовж 1915-1930 років очолював видатний вчений В.І. Вернадський.

Стосовно конопель І.С. Шулова запропонувала ввести роздільне раннє збирання конопель для отримання високоякісного волокна та пізніше – для отримання насіння з високим вмістом (до 30%) конопляної олії. Зауважила, що намітилася характерна тенденція до зменшення посівів конопель. На її думку «по мірі зміцнення грошових форм господарювання та посилення купівлі селянами бавовняних тканин коноплярство в тій частині, котра раніше в напівнатуральному господарстві обслуговувала потреби сім'ї в селянському полотні, саморобних мотузках і т.д., повинно було поступово скорочуватися. Очевидно, це – основна причина зменшення площі посівів конопель» [9, с. 15].

Принципово важливими стали матеріали досліджень В.Г. Шапошникова, академіка УАН (1912, 1926), де автор, серед інших джерел волокна для ткання, виділив окремі розділи про льон та коноплі [10]. В цілому вирізняючись із загального тогочасного масиву публікацій, праця автора послідовно знайомить з усіма складовими процесу отримання тканини за наявності вже отриманого волокна.

Зокрема, щодо льону як джерела волокна, він зазначав, що «льон завжди мав і нині має особливе значення, як споконвічна та рідна рослина, дуже цінна для селянського господарства» [11, с. 68]. Далі в розділі описано увесь процес отримання волокна з льоносировини; не залишилося поза увагою вченого й отримання насіння льону, з якого отримують лляну олію (вихід 30-32%). При цьому він звернув увагу на прогресивність окремих методів оброблення льоносировини, що підвищувало продуктивність праці та зрештою впливало на якість волокна.

На думку автора, не менш важливою сировиною для отримання волокон були коноплі. «Культура конопель, – на думку автора, – має під собою багатомісячне минуле; їй нараховують 2,5 тис. років і її причисляють до корінних галузей сільського господарства у слов'ян» [12, с. 91]. Як і для льону, проведено послідовний аналіз технології вирощення конопель, аж до одержання готового волокна. Знову наведено приклади прогресивних методів оброблення сировини, результати статистики, які посилюють доказову базу, зокрема, особливості вирощування для отримання волокна та насіння.

На нашу думку, автор свідомо дав цілісні відомості про льон та коноплі, як також традиційні для Західного Полісся, потри особливості територіального розподілу.

Очевидно, що в подальшому інтерес до льонарства та, певною мірою, коноплярства, посилювався. У 1927 році Поліська крайова сільськогосподарська дослідна станція провела експедиційне обстеження прядивних культур Полісся. Результати роботи комісії оброблялися й узагальнювалися В. Тирановцем і В. Соколовою.

Так, В. Тарановець (1929), підбиваючи попередні підсумки експедиційного дослідження олійно-прядильних культур на Поліссі, дав статистику врожайності луб'яних культур у залежності від вирощуваних сортів, ґрунтів, рівня організації дослідницької роботи, а також грошових надходжень від його вирощення. Істотне значення, на його думку, мала запропонована схема поділу Українського Полісся на конопле- та льононосні райони у зв'язку з врахуванням фактора якості ґрунтів [13]. Основний звіт роботи експедиції вміщено ним до звіту «Олійно-прядильні культури на Поліссі» (Київ, 1930) [14].

В. Соколова, підбиваючи підсумки роботи (1932), звернула увагу на

тенденцію зменшення площ у приватному господарстві, насінневу базу льонарства, якість ґрунтів, їх зволоження, традиційно культивовані сорти, їх порівняльні характеристики з високопродуктивними, зовнішній вигляд, який дозволяє розрізняти місцеві та районовані сорти льону [15].

Слід відзначити, що ініційована комуністичною владою колективізація одноосібних селянських господарств у колективні істотно позначилася на підходах до оцінки аграрного сектора та місця в ньому льону та конопель як основних прядильних культур для ужитково-побутового та обрядового використання. На нашу думку, цей період характеризується різким зменшенням площ під посіви льону та конопель, оскільки відбулося зміщення центру вирощування з власного поля на власну присадибну ділянку. Основні акценти вирощення переносяться на колективні поля.

Невелика за обсягом публікація «Як вирощувати та переробляти на прядиво коноплі» (М. Бучерога, 1929) характерна, на нашу думку, для перехідного періоду 1928-1930 років [16]. Вона написана дещо хрестоматійно, повторює загальновідомі речі, складається враження, що вона написана «на злобу дня».

У подальшому, ставлячи виробництво луб'яних культур на промислову основу, доцент Глухівського інституту прядильних культур М.Є. Білоручко (1933) вперше видає, очевидно, на замовлення відповідних структур освіти, підручник «Коноплі та льон». Вступ до нього обумовлює причини написання. Виклад матеріалу здійснено за схемою: вибір площ і підготовка ґрунту під коноплі та льон; внесення добрив; вплив окремих видів мінеральних добрив; хвороби луб'яних культур, збирання вручну та за допомогою спеціальних механізмів; отримання насіння вручну та механічними способами; способи відділення

волокна від лубу; нарешті, підготовка волокна до прядіння [17].

Значний пласт матеріалів для розуміння соціокультурного феномену ткацтва як процесу, котрий вінчає сезонний цикл робіт населення Західного Полісся, виявлено в щорічних статистико-економічних звітах губернських земств і статистичних комітетів. Зокрема, тут слід відмітити особистий внесок відомих дослідників П.П. Чубинського [18] та М.І. Костомарова [19], які у своїх дослідженнях порушили також роль і місце ткацтва як завершення тривалого процесу вирощування луб'яних культур [20]. Мова про сезонні роботи, відображені в народних піснях.

Близькі до них матеріали І. Братчикова, які, крім загальних відомостей стосовно вирощення конопель і льону, дали окремі відомості про певні ткацькі знаряддя, матеріали та технології їх виготовлення в кустарних умовах [21].

Особливе місце серед джерел, ґрунтованих на строго наукових засадах, належать дисертаційні дослідження. Так, дослідниця Нестер О.Т (1984) [22], торкаючись питань народного ткацтва, звернула увагу на його розвиток через погляди Н.І. Лебедевої (1956), «в яких ткацтво українців розглядається в контексті з ткацтвом росіян і білорусів» [23, с. 5], не виділяючи відповідних окремих ознак, які відрізняють його від названих. При цьому авторка дослідження під терміном «Українське Полісся» розуміє територію між західним Бугом і Дніпром, що не відповідає істинному значенню географічного поняття «Українське Полісся» [24].

Львівська дослідниця Т.Ф. Лупій (2002), досліджуючи проблематику ткацтва через рушники як готовий продукт, виготовлений населенням Західного Полісся, розглянула соціокультурний феномен ткацтва через призму декоративно-прикладного мистецтва [25]. Спектр досліджень стосувався питань технології ткання ру-

шників, семантики (сміслові значення тканих і вишитих рушників) та художніх особливостей тканини як витканого готового виробу (рушника), так і власне тканини як об'єкта подальшого процесу нанесення вишивки. Однак, географічні межі географічного поняття «Західне Полісся» з незрозумілих причин обмежилися північно-західними районами Рівненської та Волинської областей.

Аналізуючи антропоморфні мотиви в орнаментах ткацьких виробів Волинського та Київського Полісся, О.В. Коновалова (2010) попри очевидну усталеність загального топоніму «Полісся», виділяє саме такі складові, не вказуючи критеріїв означення поняття. Водночас, вона підкреслила, що згадані вище мотиви зустрічаються на тканих килимах, пов'язуючи це, зокрема, із запозиченнями з ткацтва сусідніх етносів [26].

Робота Макогін Г.В. (2014) цікава тим, що у якості джерельної бази використані колекції одягу з краєзнавчих музеїв західних областей. Зрозуміло, одяг, особливо впродовж ХІХ століття, у переважній своїй більшості виготовлявся з тканин, виготовлених кустарним (доіндустріальним) способом, тому існує, на думку дослідниці, детермінованість тканини та одягу виготовленої з неї [27].

Близким до згаданого вище дослідження бачиться монографія Г.Г. Стельмашук (1993) [28]. Авторка вважає головні убори українців (жінок і чоловіків) поліфункціональними (практично-захисна, символічно-знакова та оберегово-магічна). Водночас, простежено думку про виготовлення спеціальних тканин (як продуктів ткацького процесу), диференційованих за функціональним призначенням. З матеріалів використовували сукняні тканини, достатньо часто поєднуючи їх з хутром. Таким чином, авторка помістила опосередковані відомості про сировину для виготовлен-

ня тканин (коноплі, льон і вовна), доповнюючи відомості про широке застосування тканини.

Продовжуючи та розширюючи тему розпочатого раніше комплексного дослідження, вона підготувала монографію «Давнє вбрання на Волині» (2006) [29]. Цікаво, що ткача вручну та, частково, машинного виробництва, тканина, на думку дослідниці, нерозривно пов'язана з цілісним процесом отримання волокна від луб'яних культур та до його перетворення у тканину. Монографія цікава тим, що охоплює певною мірою територію, яка географічно належить до Західного Полісся.

Соціокультурний феномен ткацтва знайшов своє відображення у дослідженнях С.Й. Сидорович (1979) [30], правда, спрямованих на вивчення художньої тканини західних областей України, які дозволили не тільки сформулювати уявлення про художню тканину як соціокультурне явище, а й допомогли зрозуміти принципи їх класифікації.

Мистецтвознавець О. Боряк (1997) надала значення ткацтву у контексті його народно-магічної функції [31]. Такі підходи дозволили вкотре переконатися, що авторка послідовно простежила весь технологічний цикл ткацтва та виявила комплекс народних уявлень і обрядів щодо нього. Для цього відповідним чином атрибутувала його компоненти.

Науково-вивіреними бачаться матеріали енциклопедичних видань, оприлюднених в Україні. Найбільш достовірними, на наш погляд, сприймаються відомості щодо природно-географічних меж Українського Полісся, визначеність їх знаковими населеними пунктами за матеріалами Енциклопедії Українознавства, перевиданої у Львові (2000) [32]. У статті вказано не тільки географічні межі Полісся (край між смугою Білоруської височини на півночі, Холмсько-Волинську та Придніпровську висо-

чини на півдні, між Підляшшям і річкою Бугом на заході та Придніпровською низовиною на сході) [33, с. 2161], але й послідовно дано відомості про його політико-географічні трансформації, що, на нашу думку, впливало опосередковано не тільки на цілісний виробничий процес, але й на його етногенезисну складову. Для прикладу, у статті «Тканини мистецькі» дано не тільки уявлення про різні мистецькі вироблені тканини, але й про ткацькі школи різних частин України в їх історичному розвитку, починаючи від середини ХІХ століття) [34].

По-своєму подано уявлення про Українське Полісся в Українській радянській енциклопедії. Подано лише її південну межу по лінії: Вол.-Волинський – Луцьк – Рівне – Корець – Шепетівка – Чуднів – Житомир – Київ – Ніжин – Глухів [35]. Склалося враження, що Білоруське та Російське Полісся бачаться в енциклопедії складовими єдиного територіального простору – Радянського Союзу.

Водночас, автор свідомий того, що окрема стаття у періодичному виданні фізично неспроможна помістити увесь комплекс джерел, які передбачається залучити при підготовці узагальнюючого дослідження. Відповідно з цих міркувань залишився поза полем статті комплекс матеріалів і обладнання, зокрема, ткацьких верстатів, зосереджений у краєзнавчих музеях на території Західного Полісся.

Потребують реалізації у майбутньому аналітико-синтетичні підходи до осмислення матеріалів про різні етапи ткацтва, що містяться у періодичних виданнях, зосереджених в різноманітних інституціональних структурах згаданого та суміжним з ним регіонів.

Завершуючи, варто підкреслити, що всеосяжність соціокультурного феномену ткацтва в цілому та його окремих регіональних особливостей вимагатиме все нових і нових дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степан Макарчук. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій / Степан Макарчук. – Львів: Світ, 1999. – 352 с., іл.
2. А.Н. Энгельгардт. Из деревни. 11 писем. – СПб.: Изд. А.С. Суворина, 1882. – 493 с.
3. Вебер К. Из моей практики по введению льноводства (летом 1883) / К. Вебер // Сборник «Сельское хозяйство и Лесное дело, т. СXLIV, отд. II. – СПб., 1888. – С. 143-170.
4. Там само. – С. 143-170.
5. Рогге В.П. Для археологии Волыни / В.П. Рогге // Труды третьего Археологического Съезда. – Т. первый. Киев: Тип. Ун-та св. Владимира, 1978. – С. 161-169.
6. Иванов Д. О посевах льна в крестьянских хозяйствах / Д.Иванов. Изд. Второе. Псков: Тип. Губ. земства, 1897. – 22 с.
7. Шулова И.С. Прядильные растения в России (лен и конопля) / И.С. Шулова // Естественные производительные силы России. Комиссия по изучению естественных производительных сил России, состоящая при Академии наук. – Т. V. – Отдел II. Полеводство. – Петроград: Петропечать, 1922. – 23 с.
8. Там само.
9. Там само.
10. Шапошников В.Г. Общая технология волокнистых и красящих веществ. Введение к специальному изучению химической технологии отбельного, красильного, печатного и отделочного производств. – Москва-Киев: Гострест «Киев-печать», 1926. – 750 с., IX табл.
11. Там само.
12. Там само.
13. В.С. Тирановець. Коноплі та льон на Поліссі (попередні підсумки експедиційного дослідження олійно-прядивних культур на Поліссі) / В.П. Тирановець [Відбитка з «Бюлетеня УКОПС №3»]. – Київ: Друк. ВУАН, 1929. – 47 с.
14. В.С. Тирановець. Олійно-прядильні культури на Поліссі / В.С. Тирановець. [Окр. видання]. IV т. праць Поліської крайової дослідної станції. – 12 с.
15. В. Соколова. Льони Українського Полісся / В. Соколова. Праці Української загальної станції картопляного господарства. – Випуск 49. – К.: Держсільгоспвидав, 1932. – 10 с.+ 1 аннот. нім. мовою.
16. Буцєрога М. Як вирощувати та переробляти на прядиво коноплі / М. Буцєрога – Харків: Радянський селянин, 1929.т – 45 с.
17. Білоручко М.Є. Конопліта льон / М.Є. Білоручко. Підручник для технікумів коноплярства. – Харків: Держсільгоспвидав, 1933. – 206 с.
18. Чубинський
19. Костомаров М.І.
20. Н.И. Костомаров. Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 г. / Н.И. Костомаров // Малорусский литературный сборник. Николаем Костомаровым.
21. Братчиков И. Материалы для исследования Волынской губернии в Статистическом, этнографическом, сельскохозяйственном и других отношениях. – Житомир: Тип. Губ. земства, 1868. – С. 97-109.
22. Нестер А.Т. Народное ткачество Украинского Полесья: дис... кандидата исторических наук: 07.00.07 – этнография / Александра Теодоровна Нестер. – Минск, 1984. – 187 с.

23. Лебедева Н.И. Прядение и ткачество восточных славян в XIX – начале века / Н.И. Лебедева // Восточнославянский этнографический сборник. – Вып. 3. – М., 1956. – С. 17-26.
24. Нестер А.Т. Там само.
25. Лупій Т.Ф. Рушники Західного Полісся кінця XIX – першої половини XX століть (Технології. Семантика. Художні особливості): дис... кандидата мистецтвознавства: 17.00.06 / Тетяна Федорівна Лупій. – Львів, 2002. – 160 с.
26. Коновалова О.В. Антропоморфні мотиви української народної орнаментики XIX – XX століть (іконографія, символічний контекст, художні особливості): дис... кандидата мистецтвознавства: 17.00.06 / Коновалова Ольга Володимирівна. – Івано-Франківськ, 2010. – 162 с.
27. Макогін Г.В. Український традиційний одяг як феномен національної культури (за матеріалами вбрання західних областей України XIX – початку XXI століть): дис... кандидата мистецтвознавства: 26.00.01 / Макогін Ганна Василівна. – Івано-Франківськ, 2014. – 191 с.
28. Стельмашук Г.Г. Традиційні головні убори українців / Г.Г. Стельмашук. – К.: Наукова думка, 1993. – 236 с.
29. Стельмашук Г.Г. Давнє вбрання на Волині. Етнографічно-мистецьке дослідження / Г.Г. Стельмашук. – Луцьк: Вид-во обласної друкарні, 2006. – 276 с.
30. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР / С.Й. Сидорович – К.: Наукова думка, 1979. – 152 с.
31. Боряк Олена. Ткацтво і обрядах та віруваннях українців (середина XIX – початок XX ст.). – К.: Друкарня СП «Українська книга», 1997. – 197 с.
32. Полісся. Енциклопедія Українознавства. Гол. редактор Володимир Кубійович. – Т. 6. – Львів, 2000. – С. 2161-2181.
33. Там само.
34. Тканини мистецькі. Енциклопедія Українознавства. Гол. редактор Володимир Кубійович. – Т. 9. – Львів, 2000. – С. 3220-3221.
35. Українське Полісся. Українська радянська енциклопедія. – Т. 11. – К.: Головополіграфвидав, 1963. – С. 329.

Дашко М.В. Соціокультурний феномен ткачества Западного Полесья (источниковая база исследования). *Рассмотрены составляющие базы источников исследования социокультурного феномена ткачества Западного Полесья. Выделены ее историческая, географическая, этнографическая и искусствоведческая части, определены их неразрывность и взаимосвязь, дающие основания для понимания целостности исследуемого явления.*

Ключевые слова: *исследования ткачества, феномен ткачества, Западное Полесье, целостность явления.*

Daschko M.V. The components of sources sociocultural studies of phenomenon of Western Polissia. *Selects its historical, geographical, ethnographical and parts of art by their continuity and relationship that gives rise to understanding the integrity of the phenomenon.*

Keywords: *research, weaving phenomenon, Western Polissia, integrity of phenomenon.*